

Institut für Volkswirtschaftslehre
Universität der Bundeswehr München

Adolf Lampe und seine Bedeutung für die
„Freiburger Kreise“ 1938–1944

Adolf Lampe a jeho význam pro
„Freiburgské kruhy“ 1938–1944

od
Wilfried Schulz
„ve spolupráci s“
Carola Jungwirth

Diskuzní příspěvky

D-87755 Neubiberg / München, Werner – Heisenberg – Weg 39

Do slovenčiny preložila PhDr. Jana Radimská.

Sazbu systémom L^AT_EX 2_ε provedl RNDr. Rudolf Schwarz, CSc.

Diskusný príspevok 3/1994

Adolf Lampe a jeho význam pro „Freiburgské kruhy“ 1938–1944

od
Wilfried Schulz
„ve spolupráci s“
Carola Jungwirth

Plánovaný na zverejnenie v:
Jürgen Schneider a Wolfgang Harbrecht (vydavateľ)
Hospodársky poriadok a hospodárska politika v Nemecku 1933–1990
Vydavateľstvo Franza Steinera, Stuttgart 1994

(Prípravný zväzok k Nemeckému dňu historikov,
28.9. – 1.10.1994 v Lipsku)

(júl 1994)
druhé, opravené vydanie
august 1994

Profesoři Adolf Lampe, Constantin von Dietze a Walter Eucken
na exkurzi ve Freiburgu cca. 1943.
(Fotografie je soukromým majetkem)

Adolf Lampe a jeho význam pre „Freiburgské kruhy“ 1938–44¹.

Obsah

1 Úvod	3
2 Život Adolfa Lampeho	4
2.1 Mladosť a štúdium	4
2.2 Začiatok vedeckej kariéry	4
2.3 Lampe proti nacionálnemu socializmu v Mníchove	5
2.4 Lampeho vystúpenie proti nacionálnemu socializmu vo Freiburgu	6
2.5 Všeobecné učenie o vojenskom hospodárstve	8
2.6 Zatknutia gestapom	9
2.7 Pokračovanie práce po vojne	10
2.8 Zatknutie Lampeho francúzskou armádou	11
2.9 Rotenburgské zasadanie učiteľov vysokých škôl r. 1947	12
2.10 Lampeho povolanie do Bonnu	13
3 Životné dielo Adolfa Lampeho	14
3.1 Adolf Lampe ako vedec	14
3.2 Lampe a Freiburgské kruhy	14
3.3 Freiburgský koncil	15
3.4 Freiburgský bonhoefferský kruh	17
3.5 Pracovné spoločenstvo Erwina von Beckeratha	17
3.6 Ďalšie posobenie „Pracovného spoločenstva Erwina von Beckerath“ po vojne	22
4 Záverečná úvaha	24

¹ Autor je vďačný pani Dr.Christine Blumenberg–Lampeovej za jej pomoc a mnohé údaje. Nadácii Konrada Adenauera je vďačný za možnosť nahliadnúť do archívnych materiálov. Informácie ešte žijúcich účastníkov a ich potomkov pomohli na mnohých miestach vysvetliť situáciu okolo práce „Freiburgských kruhov“.

Vo Freiburgu existovali v čase od noci (noc ríšskeho pogromu) 9. 11. 1938 do začiatku septembra 1944 tri v podstate navzájom od seba nezávisle pracujúce kruhy odporu proti nacionálnemu socializmu. Členmi týchto troch kruhov — Freiburgského koncilu, Freiburgského Bohhoeffler–kruhu (aj prac. kruh „Freiburgské memorandum“) a Prac. spoločenstva Erwina von Beckeratha (ďalej len AG E.v.B.) boli aj freiburgskí profesori politickej ekonómie Constantin von Dietze, Walter Eucken a Adolf Lampe. Profesor dejín Gerhard Ritter sa zúčastňoval prvých dvoch menovaných kruhov.

Grafické zobrazenie freiburgských kruhov odporu znázorňuje personálne zloženie a načrtáva dejiny troch kruhov.

1 Úvod

„Freiburgské kruhy“, ich pamätne spisy a vypracovania našli v posledných rokoch množstvo pozornosti a uznania. K tomu prispieva aj nie naposledy r.1988 usporiadaná výstava freiburgských vysokých škôl a mestského archívu pod názvom „Freiburgský kruh. Odpor a povojnové plánovanie.“ a k tomu patriaci informatívny katalóg. Aj pamätný spis evanjelickej cirkvi v Nemecku „Všeobecné blaho a ziskuchtivosť — hospodárske obchodovanie v zodpovednosti za budúcnosť“ sa vzťahuje na Freiburgské kruhy. Na synóde evanjelickej cirkvi Nemecka v r. 1992 v Suhle bola táto výstava sprístupnená. Postupne poukazuje aj politickoekonomická literatúra pri spracovaní príčin nášho sociálneho trhového hospodárstva na význam Freiburgských kruhov pre toto hospodárske zriadenie. Publikácie k nemeckému odporu sú sotva mysliteľné bez zmienky o odbojových skupinách. Tie však stoja v tieni iných kruhov odporu ako napr. „Kreisauského kruhu“. Zostáva to úlohou historikov skúmať a hodnotiť Freiburgské kruhy primerane ich významu predovšetkým pre povojnové časy — hosp. politiku, teológiu, právo, vzdelávanie dospelých až po založenie evanjelických akadémií².

Čo vo všeobecnosti platí pre „Freiburgské kruhy“, týka sa zvlášť Adolfa Lampeho, jednej z vedúcich osobností kruhov. Menej napríklad ako mená Walter Eucken, Heinrich von Stackelberg, Gunter Schmolders, Erwin von Beckerath, Erich Preiser sa stalo známym a zachovalo sa meno Adolfa Lampeho v politickoekonomických dejinách dogmatiky.

Tu sme sa pokúsili poukázať na význam Lampeho ako iniciátora, spoluzakladateľa, zapisovateľa a člena troch Freiburgských kruhov, tým že sa objasní jeho život v hrubých črtách a aj jeho pôsobenie v povojnovom Nemecku. Nasledujeme tým úplné zobrazenie zaujímavého a aj napínaveho života vedca, ale chceme zdôrazniť, akým spôsobom bol vedec pripravený s nasadením svojho zdravia a života stať si za svojím presvedčením³.

² Tak hľadá čitateľ napr. v posledne vydanej knihe „Dejiny hospodárskej politiky“ akýkoľvek odkaz na Freiburgčanov ešte zbytočne. Spomenutí sú len Müller-Armack a Ludwig Erhard hospodárskym teoretikom Tillym. Na druhej strane súhlasí ex-DDR–autor Kurt Finker už vo svojej knihe „Gróf Moltke a kreisauerský kruh“ vydanej r. 1978 prinajmenšom s naviazaním Freiburgských kruhov na ďalšie kruhy odporu a povojnové plánovanie. Odpor nemeckých profesorov politickej ekonómie je známy aj v anglosaskej literatúre.

³ Zhodnotenie rozsiahlej pozostalosti Adolfa Lampeho a rozsiahle hodnotenie jeho životného diela ešte chýbajú. Pozostalosť, ako aj ďalší materiál k „Freiburgským kruhom“, sa nachádza v archíve pre kresťansko–demokratickú politiku (ACDP) v Sankt Augustína pri Bonne.

2 Život Adolfa Lampeho

2.1 Mladosť a štúdium

Adolf Lampe sa narodil 8. 4. 1897 vo Frankfurte⁴. Vyrastal vo veľkiburžoáznej obchodníckej rodine. Formovala ho svetú otvorená a liberálna atmosféra rodičovského domu. Jeho rodičovský dom ležal v priamom susedstve synagógy. Priateľské stretnutia so židovskými spoluobčanmi boli samozrejme a prostredníctvom nich sa stal imúnnym voči akémukoľvek druhu rasovej ideológie. Adolf Lampe mal bezstarostné detstvo, z čoho celý život čerpal. Vypuknutie 1. sv. vojny ukončilo tieto roky⁵.

V auguste 1914 Lampe zložil maturitnú skúšku a 5. septembra nastúpil do vojenskej služby ako vojnový dobrovoľník. Len s malými prerušeniami bol až do konca vojny členom mobilných voj. jednotiek na rôznych frontoch. Nebol nadšeným vojakom a ťažko niesol dni vojny, napriek tomu považoval to ako dobrý Nemec za svoju povinnosť slúžiť vlasti⁶. Bol povýšený na záložného poručíka, dostal obidva železné kríže a raz bol ranený.

V zimnom semestri 1914 bol Lampe pro forma imatrikulovaný. Ale až po ukončení vojny v októbri 1918 začal štúdium germanistiky vo Frankfurte n/M. Začiatkom r. 1919 sa dostal Lampe medzi starých účastníkov vojny na univerzite a 13. marca vstúpil do dobrovoľníckeho zboru „Poľný maršál Hindenburg“, ktorý sa skladal zo zvyškov jeho poslednej bojovej jednotky. Do 30. 9. 1919 tu vykonával službu najprv ako propagačný dôstojník, neskôr ako vyučovací dôstojník. V zimnom semestri 1919 sa vrátil späť na univerzitu do Frankfurtu a začal štúdium politickej ekonómie, po tom čo na jar si vypočul prednášky Adolfa Webera. Od konca r. 1919 stál Lampe na vedúcom mieste „Voľného prac. spoločenstva národných skupín študentov“ a mal rozhodujúci podiel na tom, že sa zastali poľného maršala von Hindenburg, ktorému aj neskôr zachovával vernosť. Formuloval a podpísal pre neho čestné vyhlásenie, ktoré spojil s ostrou obžalobou jedného profesora a zavesil ho na frankfurtskej univerzite. To mu prinieslo „consilium abeundi“ a vynechanie semestra. Po prvýkrát vystúpil Lampe otvorene a nekompromisne za vec, ktorú on považoval za správnu, bez ohľadu na možné osobné dôsledky. Pod vplyvom týchto skúseností sa síce zriekol do budúcnosti všetkých straníckopolitických činností, to mu však nebránilo v tom, aby vždy zdvihol svoj hlas, keď išlo o odvrátenie nespravodlivosti a varovanie pred nebezpečenstvom, dokonca aj keď bol on a jeho prívrženci v ohrození. Lampe hľadal a zastupoval pravdu, videl a bojoval proti klamstvu a neľakal sa ani osobných útokov⁷.

2.2 Začiatok vedeckej kariéry

V letnom semestri 1921 išiel Lampe s Adolfom Weberom, u ktorého už vo 4. semestri štúdia polit. ekonómie začal svoju dizertačnú prácu, do Mníchova. 3. 2. 1922 ho Weber promoval s témou: „*Pokusy k teórii zisku podnikateľa.*“

⁴ K životným údajom porovnaj NL Lampe ACDP I-256. . .

⁵ Pohrebná reč kňaza René Wallaua, 16. 2. 1948 v: K spomienke na prof. Dr. Adolfa Lampeho, NL Lampe ACDP I-256-K046.

⁶ Porovnaj: Písanie Lampeho „Predsedníctvu NSDAP“ z 3. 3. 1923 NL Lampe ACDP I-256-A 003.2, ako aj „Úvodná prednáška letného semestra 1933“, NL Lampe ACDP I-256-K-033.

⁷ Tolko vypracovania bývalého evanjelického študentského kňaza Herberta Wettmanna, ktorý musel urovnať „veľkú hádku“ medzi „aktívnym a impulzívnym“ Lampem a Erikom Wolfom. (Wettmann 25. 6. 1994 vo Freiburgu a v telefonáte 28. 6. 1994, pozn. autora)

„Adolf Weber bol vo Frankfurte a v Mníchove jeho verný a vážený majster, ktorý v značnej miere ovplyvnil Lampeho štúdia a voľbu povolania, ako aj formu jeho hospodársko-teoretického myslenia s jeho ostrou orientáciou na praktické výsledky.“

Takmer výhradne stenografická korešpondencia medzi učiteľom a žiakom zaplňa celý dokumentačný fascikel. Vedecký a rodinný kontakt sa nikdy neprerušil.

Už počas štúdia A. Lampe objasňoval, aká je pre neho dôležitá konfrontácia vedy s praktickými výsledkami a skúsenosťami. Hoci Lampe už od letného smestra 1921 pracoval ako asistent u Adolfa Webera, až 1. 8. 1922 vstúpil ako vedecký spolupracovník do obchodnej komory Mníchov. Tu nanovo organizoval hosp. službu a zaoberal sa aktuálnymi hosp. problémami. Počas tohto obdobia ponechal si aj miesto asistenta u A. Webera. Od augusta 1923 do konca apríla 1924 bol s obchodnou komorou spojený len ako potradný ekonóm a koncentroval sa na asistentskú činnosť na univerzite. od 1. 10. 1923 bol zamestnaný na univerzite v Mníchove ako rozpočtový asistent. Súčasne začal činnosť docenta na akadémii riadenia v Mníchove. Spojenie vedeckej a praktickej práce si Adolf Lampe udržal a neskôr tým ovplyvnil štýl a spôsob práce na fakulte vo Freiburgu.

2.3 Lampe proti nacionálnemu socializmu v Mníchove

Do obdobia, keď Lampe pracoval ako asistent v Mníchove spadá aj prvý spor Lampeho s nacionálnym socializmom. Na seminári A. Webera, ktorého sa ako študent zúčastňoval aj neskorší zástupca Hitlera Rudolf Hess, mal referát, ktorý bol zameraný proti Hitlerovi a jeho ideológii o učení o úrokoch nacionálneho socializmu⁸. Lampe sledoval spolu s niekoľkými dobrými priateľmi, všetci boli žiakmi A. Webera, so záujmom ale aj so starosťami rozvoj nacionálno-socialistickej strany. Často navštevovali podujatia NSDAP (Nacionálne socialistická nemecká robotnícka strana) a pokúsili sa vystúpiť ako diskutéri⁹. Lampe podal už r. 1923 v pivárni v Mníchove prvú konfrontáciu s pomocou sály. Na svoj protest proti NSDAP dostal vyhýbavú odpoveď.

Súčasne sa snažil vo svojej funkcii¹⁰

„ako referent priemyselnej a obchodnej komory v Mníchove — žiaľ zbytočne — zmobilizoval podnikateľov proti dogmatikovi NSDAP, diplomovanému inžinierovi Gottfriedovi Federovi (neskorší štátny sekretár). Po neúspechu týchto snáh pokúsil som sa v dlhšej korešpondencii vyzvať Federa k diskusii na seminári Webera. Feder sa nakoniec vyhol pozvaniu s nedostatočným odôvodnením.“

Tieto prvé intenzívne, i keď bezvýsledné spory s nacionálnym socializmom určovali ďalší život Lampeho. Ďalšou dôležitou udalosťou bolo, že Lampe zažil pochod na Feldherrenhalle 9. 11. 1923 v Mníchove. Už vtedy spoznal, aké nebezpečenstvo vychádza z Hitlera. Napísal svojim rodičom: „Hitlera som od začiatku dobre posudzoval. Je to malodušný ctižiadostivý podvodník. Podľa môjho pocitu leží zločin na jeho strane.“¹¹

⁸ Porovnaj: Adolf Lampe, príloha k dotazníku Rektorátu univerzity vo Freiburgu zo 17. 6. 1947 (Rektorát) NL Lampe ACDP I-256-A 003.2.

⁹ Porovnaj napr. List Lampeho rodičom zo 14. 11. 1923. NL Lampe ACDP I-256-K 045/2.

¹⁰ Adolf Lampe, Príloha k dotazníku Military Government of Germany, 25. 2. 1946 (Military Government), NL Lampe ACDP I-256-A 003.2. Porovnaj k tomu aj korešpondenciu — Adolf Lampe / Gottfried Feder, marec až jún 1923, NL Lampe ACDP I-256-K 046.

¹¹ List Adolfa Lampeho rodičom, 11. 11. 1923, NL Lampe ACDP I-256-045/2.

29. 4. 1925 bol Lampe habilitovaný štátnou hospodárskou fakultou univerzity v Mníchove spisom „*K teórii procesu šetrenia a tvorenia úveru*“. V ňom sa podrobne zaoberá nacionálno–socialistickou hospodárskou politikou. Dostal „venia legendi“ za učenie o národnom hospodárstve a finančníctve. Zatiaľ zostal Lampe ako súkromný docent na univerzite v Mníchove.

V auguste 1925 sa oženil Adolf Lampe s Gertrúdou Schmittovou, dcérou majiteľa vinohradu Georga Schmitta z Niersteinu. Od zimného semestra 1926 bol Lampe povolaný ako zvláštny profesor na univerzitu do Freiburgu. Tu zostal až do svojej predčasnej smrti 9. 2. 1948.

2.4 Lampeho vystúpenie proti nacionálnemu socializmu vo Freiburgu

Povolanie do Freiburgu dostal na zvláštne želane a pobádanie tajného radcu Diehla. Dúfal, že v Adolfovi Lampem nájde svojho nasledovateľa. V súlade s tým podporoval mladého kolegu.

Už v týchto prvých rokoch Lampeho učenia a výskumu vo Freiburgu bolo jasné, ako Lampemu záležalo na tom, aby vnášal praktické veci do svojej učiteľskej činnosti. Tak oživil svoje prednášky a semináre praktika ako aj poradenstvo pre voľbu povolania pre ekonómov a snažil sa aj vo svojich prednáškach diskutovať o aktuálnych politických otázkach. Tak napr. r. 1930 bez okolov zaradil „Prednášky o hospodársko–politických programoch väčších nemeckých strán“, vzhľadom na prvý veľký volebný úspech Nacionálno–socialistickej strany v ríšskych voľbách, čo bol odklon od učebných plánov.

V nasledujúcom období zintenzívnil Lampe svoj najprv len čisto hospodársko–politickými argumentáciami podoprený boj proti nacionálnym socialistom. Tak zverejnil článok proti učeniu o povinnosti platiť poplatky od Gottfrieda Federa¹². V tejto oblasti sa mohol Lampe ako odborník pustiť do otvorenej diskusie. Okrem toho mal r. 1932 8 volebných prejavov na rôznych miestach v Badene proti kandidatúre Hitlera v ríšskych prezidentských voľbách.

Vo svojom boji proti Hitlerovi a v zastávaní sa Hindenburga pohádal sa Lampe okrem iných aj so svojím kolegom Gerhardom Ritterom, ktorý sa ho, hoci bol predsedom Freiburgských Hindenburgových výborov, zastával len polovične. Z „Evanjelického spolku akademikov“ vystúpil Lampe demonštratívne r. 1932, lebo sa dostatočne nezasadil za Hindenburga. Aj týmito aktivitami položil Lampe základ pre jeho neskoršie prenasledovanie NSDAP.

Už v máji 1933 bol Lampe prvýkrát obvinený a najprv stíhaný podľa § 4 zákona o úradnom povolaní (politická nespoľahlivosť). Z toho hľadiska musel denne počítať so svojím prepustením, napriek tomu však odmietal vstúpiť do NSDAP. Po pol roku bolo súdne konanie ukončené. Po ňom nasledovalo do konca III. ríše ešte 12 ďalších politických súdnych konaní.

Avšak Lampe niektoré súdne konania vyprovokoval sám svojím nekompromisným,

¹² Lampe kritizoval nacionálno–socialistickú menovú a úverovú teóriu vo svojom habilitačnom spise (1926) a r. 1931 napísal článok proti učeniu Gottfrieda Federa o povinnosti platiť poplatky, v časopise „Die Sparkasse“ (Sporiteľňa). [Porovnaj NL Lampe ACDP I–256–A 003.2 (Rektorát) a (Military Government)].

radikálnym a provokatívnym postojom a zahnal svoju opozíciu do krajnosti. Príkladom toho je súdne konanie na základe sporu s vodcom študentov Ottokarom Lorenzom, svojho času to bol oblastný vodca hitlerovej mládeže v Berlíne a súčasne vedúci ríšskeho združenia ekonómov. Ute Frevert referuje:

„Keď Lampemu mladší kolega menom Ottokar Lorenz, prísny nacionalistický socialista a ostrý kritik liberálnej hospodárskej teórie, ako ju Lampe obhajoval, r. 1934 vyčítal, že nie je vedecky kvalifikovaný a ani raz sa nezaoberal najjednoduchšími otázkami svojho odboru, snažil sa ho Lampe presvedčiť najprv úradnou cestou, neskôr osobným rozhovorom o neopodstatnenosti jeho kritiky. Lorenz však zostal neústupný a zdráhal sa poskytnúť pre Lampeho čestné vyhlásenie, načo tento nechal mu doručiť požiadavku na súboj šablami. Aj na to išiel Lorenz s argumentom, že konal úradne, ale pokračoval vo svojej politicky motivovanej ohováracej kampani proti zjavne nedostatočne prispôsobivému profesorovi, takže tento v nasledujúcom čase musel prijať priťažujúce prekážky svojej pracovnej činnosti. Nedotknuteľnosťou svojho politického protivníka veľmi vyprovokovaný písal Lampe v januári 1937 vedúcemu freiburgských docentov, keď ho prosil o mená a adresy jeho informátorov: 'Ďalší denunciant, ktorého chytím, bude stáť pred mojou pištoľou. Ja mám ako otec rodiny a živiteľ mojich rodičov iste z osobného hľadiska menšie oprávnenie vystaviť sa nebezpečenstvu byť zastrelený nejakým lepšie mieriacim lumpom. Nejde však o osobné hľadiská, ale výlučne o to, že istým nečistým elementom sa kvôli Nemecku znemožňuje činnosť. Kým sa jednotlivec nepostaví na odpor, nemôže štát, bez ohľadu na jasné vyjadrenie vôle, túto zbabelú zberbu vykoreniť! Za Nemecko som vsadil svoj život a iste sa nesmiem báť urobiť to teraz pre niekoľko minút!'“

Frevert to označuje ako „... zriedkavý dokument osobno–politickéj pripravenosti k duelu.“ Tento z radikálno–intelektuálneho nepriateľstva k nacionálnemu socializmu prameniaci postoj bol pre Adolfa Lampeho typický (Wettmann v telefonáte 28. 6. 1994, pozn. autora). Neuláhčoval život ani sebe ani svojmu okoliu. Často musela jeho žena, ktorá ho sprevádzala aj v jeho vedeckej práci, urovnávajúc zasiahnuť. Nie zriedkavo priviedol Adolf Lampe seba a svoju rodinu niekedy zbytočne do nebezpečenstva. Nie nadarmo ho považovali vo Freiburgu za „čestného až po samovraždu“¹³. Typické pre Lampeho bolo tiež, že v r. 1940 po príchode nemeckých oddielov do Holandska a do Belgicka sa objavil na krajskej vojenskej správe vo Freiburgu, tu vrátil svoju dôstojnícku hodnosť a vysvetlil, že si želá byť povolaný ako radový vojak. Z opatrnosti to oznámil aj písomne.

Lampe nechcel v žiadnom prípade klásť len tichý odpor, stiahnuť sa do vnútornej emigrácie. Aj tu myslel na to, že musí byť vzorom. Lampe sa od začiatku pokúšal vplyvať obzvlášť na svojich študentov. Na začiatku letného semestra 1933 mal úvodnú hospodársko–politickú prednášku, jediná, ktorú vypracoval, písal a prečítal. Je to dokument odvážneho priznania a ohraničenia proti nacionálnemu socializmu¹⁴.

¹³ Gertrúda Lampeová oznámila autorovi v telefonáte 26. 6. 1994, že Frhr. von Schwerin ako prvý predniesol tento výrok.

¹⁴ „Napriek inému zvyku čítam z papiera to, čo vám chcem dnes v tomto zmysle povedať. Stalo sa to preto, aby som svoje vysvetlenie zaistil proti každému nesprávnemu výkladu. ... V tejto hodine najväčšieho ohrozenia sa ku kormidlu štátnej lode dostali noví muži. Nemôže a nesmie byť, aby neovládli nebezpečenstvo, lebo každému mysliacemu musí byť jasné, že za takýmto nepredstaviteľným neúspechom je hrôza bolševického rozpadu, ktorý by Nemecko vyškrtol zo svetových dejín na nedohľadnú dobu. ... Rozhodujúce ... (pre Lampeho vystúpenie za von Hindenburga bolo ..., Anm.W.S.) moje odborné vedecké poznanie, že uskutočnenie vtedy ešte nacionálno–socialistickou stranou obhajovanej Federovej peňažnej a úverovej náuky by muselo s istotou vyvolať novú infláciu.“ NL Lampe ACDP

Ale aj v kruhu rodiny a priateľov varoval Lampe pred nacionálnym socializmom. Nie vždy sa mu presvedčanie podarilo. Tak zostal napríklad jeho o 5 rokov starší brat¹⁵ až do konca nadšeným stúpencom Adolfa Hitlera a bol s ním aj osobne zviazaný.

Keď krajský vedúci Robert Wagner po r. 1933 vyslovene zakázal všetkým nacionál-socialistom diskusiu s Adolfom Lampem, bola mu tým zobratá možnosť verejnej výmeny názorov. To Lampeho podnietilo uviesť do života nové praktické projekty. Tak založil „Národohospodársku spoločnosť“ spolu s priemyselnou a hospodárskou komorou, „Hornobádenský hospodársky inštitút“ a tzv. „Spoločenský seminár“. Národohospodárska spoločnosť bol neverejný kruh hospodárskych praktikov, národných ekonómov, asistentov a študentov. V Spoločenskom seminári sa stretávali právnici a národní ekonómovia, ktorí podrobne diskutovali zvlášť o vzťahu hospodárstva a štátu. Všetky tieto podujatia však boli obmedzované politickým tlakom. Buď museli byť prerušené alebo boli zastavené.

Ďalším základom tak freiburgského odporu ako aj freiburgskej školy bol „Diehlov seminár“. Schádzal sa od zimného semestra 1934/35 až do smrti tajného radcu Diehla na jar 1943 v jeho súkromnom byte. Oficiálne podľa zoznamu prednášok, samozrejme len do zimného semestra 1938/39, sa venoval téme „Jednotlivec a spoločnosť“. Zúčastňovali sa na ňom profesori a asistenti, ktorí kritizovali režim, a niekoľkí študenti. Boli z najrozličnejších fakúlt a niektorí sa opäť stretli vo „Freiburgskom koncile“. V Diehlovom seminári vzniká aj spoločenský seminár, ktorý pracoval do r. 1936.

2.5 Všeobecné učenie o vojenskom hospodárstve

Popri učiteľskej činnosti, ktorú venoval aj finančníctvu, nezanedbal Lampe ani výskum. Samozrejme boli jeho možnosti publikovania obmedzené, pretože nebol odhodlaný na nijaké politické ústupky. Dal sa teda na znaleckú činnosť a uverejňoval štúdie. Z tejto znaleckej činnosti vznikol r. 1938 jeden z jeho najdôležitejších spisov „Všeobecné učenie o vojenskom hospodárstve“. K jemu predchádzajúcim udalostiam Lampe píše¹⁶:

„V apríli 1933 som sa skontaktoval s mojím posledným veliteľom roty z 1. svetovej vojny, ktorý sa medzitým stal majorom na generálnom štábe. (Mjr. Hermann Foetsch, vo vojne m.W. nakoniec ako hlavný generál štábu zoskupenia armád Lohr). Pán F., ktorý úplne zdieľal moje názory, sa veľmi snažil nakontaktovať ma na vojenský štáb. Mojm cieľom bolo dôrazne opísať a vysvetliť tam obrovské hospodárske ťažkosti, s ktorými by malo Nemecko počítať a že tieto nebudú môcť byť prekonané vedením viazaného hospodárstva dôstojníkmi generálneho štábu. Takýmto spôsobom som chcel prispieť k zabrzdeniu tých kruhov, ktoré jasne smerovali k vojne. I keď celkom krátky čas – na jeseň 1937 – to vyzeralo tak, ako keby šéf vojenského štábu, vtedajší plukovník Thomas, chcel prijať moje zmýšľanie, listom mi bolo oznámené, že moje učenie úplne odporuje vládnucej mienke a že by som sa nemal ďalej o to zaujímať.“

I-256-K-033.

¹⁵ Hanns Lampe (1893–1955) napísal spis s názvom „Oslobodzovací boj Nemecka z pazúrov medzinárodnej židovskej finančnej aristokracie“ — viac ako „zlý úder“ pre otca (Porovnaj: List otca Willy Lampeho Adolfovi Lampemu z 5. 1. 1932, v súkromnom vlastníctve.)

¹⁶ NL Lampe ACDP I-256-A003.2 (Military Government) Porovnaj okrem toho list Foertscha Lampemu z 3. 6. 1934, NL Lampe ACDP I-256-034/4.

Po článku „Praktická veda o voj. hospodárstve“ v Nemeckom národnom hospodárovi, v ktorom sa pokúsil Lampe varovať militaristické vedenie pred slepým uznaním politického vedenia, bol varovaný príslušnými referentmi vojenského hospodárskeho štábu na príkaz šéfa tohto úradu, že by sám mal pri tak veľkej taktickej oprave počítať s politickým zásahom v najostrejšej miere¹⁷. Preto Lampe zverejnil r. 1938 svoje dielo „Všeobecné učenie o vojenskom hospodárstve“ vo vydavateľstve Gustava Fischera v Jene¹⁸.

Kvôli tomu učeniu bol Lampe 15. 3. 1946 internovaný francúzskymi okupačnými silami na základe obvinenia. Noviny „Badische Nachrichten“ (Bádenské správy) z 19. 3. 1946 píše k tomu: „Zbavenie úradu profesora Dr. Lampeho: Z príslušnej strany je oznámené: Dr. Lampe, profesor hospodárskych vied na univerzite vo Freiburgu, bol 15. 3. 1946 zbavený svojho úradu. Dr. Lampe bol teoretikom totálnej vojny a tým aj priekopníkom prípravy útočnej vojny. Vo svojej knihe „Všeobecné učenie o vojenskom hospodárstve“, ktorú napísal r. 1938, podporoval maximálne využitie vojnových zajatcov a koncentračných táborov pre vzdorujúcich. Je rozhorčeným odporcom demokracie, jeho zbavenie úradu sa z tohto dôvodu vnucovalo. Okrem toho podnet na internovanie Dr. Lampeho dal pán generál Schwartz. Na základe ním rozvíjanej teórie nemohol tento odporca demokracie dlhšie zostať na slobode.“ Takmer rovnako referujú noviny „Badische Zeitung“ (Bádenské noviny) z 19. 3. 1946. Chcel Lampe skutočne, ako ho podozrievali francúzske okupačné jednotky ako odôvodnenie za jeho 3,5-mesačné internovanie r. 1946, pripraviť vojnu vojensko-ekonomicky? Možno sa len domnievať, že Francúzi, ako aj mnohí iní, sa nedostali ďalej od názvu knihy „Všeobecné učenie o vojenskom hospodárstve“ a napriek tomu jej vytvorili odmietavý posudok. Ale keď sa Lampeho „Všeobecné učenie o vojenskom hospodárstve“ prečíta, napríklad aj recenzia od Triebensteina, predovšetkým ale vlastnoručné venovanie svojej žene, napísané v prvých hodinách vojny v septembri 1939, je jasné, že toto dielo je protivojnové. Jeden odsek z tohto venovania znie:

„Kniha o problémoch vojny by mala slúžiť mieru ako dôkaz strašnosti všetkých obetí vojny. Jeho hlas bol príliš slabý, bol prepočutý. Ešte vždy nepodávam posledné nádeje na zmenu diania na zemi. Ale keď po ľudskom uvážení príde to najhoršie na našu vlasť, potom chceme myslieť na to, ako často už zlo viedlo k dobru a chceme pokračovať pevne a odhodlane v ceste viery, ...“

Takto sa ukázal Adolf Lampe ako prezieravý vedec. Pred vojnou varoval pred ňou vo svojom „Všeobecnom učení o vojenskom hospodárstve“, počas vojny myslel už vopred na hospodárstvo a spoločnosť po ukončení vojny – za obidvoje bol uväznený francúzskou okupačnou mocnosťou príj. nacionálnymi socialistami.

2.6 Zatknutia gestapom

Constantin von Dietze a Adolf Lampe boli 8. 9., Gerhard Ritter 2. 11. 1944 zatknutí. Hrozilo im odsúdenie ľudovým súdnym dvorom. Obžaloba proti Constantinovi von Dietze a Walterovi Bauerovi bola hotová už 9. 4. 1945, vyšetrovanie proti Lampemu ešte však

¹⁷ List Beutlera Lampemu z 28. 1. 1937 (NL Lampe ACDP I-256-034/4).

¹⁸ Korešpondencia medzi Adolfom Lampem a Gustávom Fischerom dokazuje, aký bol vydavateľ sklamaný z neúspešného pokusu vyzývať (porovnaj NL Lampe ACDP I-256-K 034/4). Pozoruhodné je, že r. 1942 bol zamýšľaný preklad „Všeobecnej vojensko-politickej nauky“ do japončiny. (Porovnaj: Licenčná zmluva, vydavateľstvo Fischer, NL Lampe ACDP I-256-K 034/4).

nebolo ukončené. Roland Freisler, predseda ľudového súdneho dvora, zahynul pri bombom útoky 3. 2. 1945. Vďaka tejto okolnosti všetci traja freiburgskí profesori 25. 4. 1945 opäť nadobudli slobodu a vrátili sa, aj keď veľkými okľukami a zdravotne oslabení, ku svojim rodinám.

K okolnostiam svojho väzenia píše Lampe v dotazníku pre vojenskú správu:

„Na základe výpovedí Dr. Goerdelera bol som 8. 9. 1944 zatknutý a odvečený do väzenia na Lehrterovej ulici. Od začiatku októbra do konca novembra 1944 som bol vo väzení koncentračného tábora Fürstenberg (Mecklenburgsko) kvôli vypočúvaniu. Po jeho ukončení som bol opäť odvedený do väzenia na Lehrterovej ulici, aby som tam čakal na moje odsúdenie ľudovým súdnym dvorom. Zničenie ľudového súdneho dvora spomalilo uskutočnenie všetkých neukončených konaní, takže som 25. 4. po priblížení Rusov k väzeniu získal slobodu. Bez toho, aby som bol ako jeden z hospodársko-politických poradcov Dr. Goedelera bezpochyby ťažko potrestaný, podarilo sa mi obísť odhalenie mojich znalostí o vytýčení cieľa Dr. Goerdelera. O atentáte sám som nebol informovaný a túto formu prevratu tiež – ako nezlučiteľnú s príkazom kresťanstva – bol by som odmietol.“

2.7 Pokračovanie práce po vojne

Návrat Adolfa Lampeho do Freiburgu sa oneskoril. Chcel nadviazať kontakt so spojencami, aby im odovzdal podklady, ktoré v tajnosti pripravil spolu so svojimi kolegami vo Freiburgu pre obdobie po Hitlerovi. Tak urobil na už aj tak namáhavej spiatočnej ceste z Berlína obchádzku cez Jenu, kde vyhľadal Ericha Preisera, aby dostal odobrenie „Pracovného spoločenstva Erwina von Beckerath“ a cez Hóchst pri Frankfurte nad Mohanom. Lampemu sa podarilo v máji 1945 dostať sa k vedúcemu ekonomického oddelenia vojenskej správy Nemecka v Hóchste. Odovzdal mu niekoľko odobrení „Prac. spoločenstva Erwina von Beckerath“ a ponúkol mu spoluprácu s v ňom združenými profesormi. Po istom váhaní dostal Lampe nariadenie spolu s kolegami vypracovať pre Američanov odborný posudok o „kontrole inflácie“. Návrat Lampeho do Freiburgu sa oneskoril aj zo zdravotných dôvodov. Väzenie príliš oslabilo jeho beztak slabé zdravie, ťažké srdcové záchvaty ho donútili v Jene a Heidelbergu vyžiadať dlhšie lekárske ošetrovanie a v Karlsruhe aj pobyť v nemocnici.

20.6.1945 prišiel Lampe do Freiburgu. Nedoprial si však odpočinok. Pobádalo ho to, aby pomáhal pri znovuvýstavbe či už univerzity, hospodárstva alebo štátu a aby zrealizoval plány a návrhy, ktoré tajne vypracoval počas tretej ríše. Popri práci na odborných posudkoch pre Američanov spolu s freiburgskými kolegami „Pracovného spoločenstva Erwina von Beckerath“ bol už v júli 1945 na prosbu francúzskej vojenskej vlády k dispozícii na prácu v komisii. Táto mala za cieľ „...spracovanie odborných posudkov pre politické čistky (na univerzite vo Freiburgu – pozn. autora) — ťažká a namáhavá záležitosť, kde boli prejednané početné prípady, najdôležitejší a najprominentnejší však Martin Heidegger ...“ Úlohou bolo politické očistenie univerzity. Lampe sa venoval práve prípadu Heidegger so zvláštnou intenzitou, ako Ott podrobne opisuje a mal rozhodujúci podiel na výsledku: Bez Lampeho rozhodujúceho vystúpenia proti Heideggerovi by tento sotva stratil svoje miesto na katedre. Túto Lampeho prácu výstižne opisuje citát z príhovoru rektora na jeho pohrebe:

„Lampe sa stal členom senátu a so zanietím pôsobil vo výbore senátu pre politické očistenie univerzity. Pred r. 1945 bojoval nekompromisne a smelo proti zločineckému nacionálnemu socializmu, aj teraz dbal o to, aby na univerzite nezostalo miesto pre učiteľov, ktorí sa svojou ústupčivosťou stali nedôstojnými. Ale s horlivým odhodlaním pre spravodlivosť povolil každému obvinenému obranu. Kde sa mu zdalo, že k dispozícii sú falošné obvinenia alebo len mylné posúdenia, tu sa ujal Lampe dotyčného so všetkou energiou. V žiadnom prípade nechcel podať pomocnú ruku tomu, aby nevinní ľudia alebo ženy a deti vinných boli uvrhnutí do biedy. Išlo mu o skutočné očistenie nielen univerzity, ale celého nášho verejného života.“

Už spomínaný odborný posudok pre Američanov bol sformulovaný začiatkom augusta 1945. Bola to rozsiahla aktualizácia vypracovania „Pracovného spoločenstva Erwina von Beckerath“ z r. 1942–44 k tejto téme. Do jesene 1945 bol odborný posudok viackrát diskutovaný americkými hospodárskymi dôstojníkmi, ktorí sa rozhodli pre úzku spoluprácu s „Pracovným spoločenstvom“. Z toho však z nevyjasnených príčin nič nebolo¹⁹.

Od augusta 1945 mali však freiburgskí členovia „Pracovného spoločenstva“ kontakt s francúzskou vojenskou vládou, ktorá ich koncom novembra 1945 nazývala ako „Comité d'Études Economique de Freiburg“. Ako Francúzi natrafili na freiburgské „Pracovné spoločenstvo“, je nejasné. Je však domnienka, že Lampe sa k nim priblížil, keď po prepustení z väzenia nebol unavený uvádzať vypracovania „Pracovného spoločenstva E.v.B.“ do praxe.

Comité d'Études zostavoval rôzne odborné posudky, väčšinou na základe vypracovaní „Pracovného spoločenstva E.v.B.“. Tieto spracovávali analýzu politickej a hospodárskej situácie, napr. agrárnej politiky, obchodu medzi zónami, sanácie meny, ako aj otázky sociálnej politiky, zoštátnenia monopolných podnikov a pod. Freiburgčanom ležala na srdci obzvlášť otázka meny. Tak prepracovali pre Francúzov už pre Američanov vypracovaný odborný posudok. Do jari 1946 bolo vyhotovených asi 20 odborných posudkov.

Prekvapujúce internovanie Lampeho cez Francúzov prerušilo znaleckú činnosť, ktorá však po rehabilitácii Lampeho v júli 1946 bola v lete 1947 so sklamaním skončená.

Opäť stroskotal Lampeho pokus presadiť prípravné práce „Prac.spoločenstva E.v.B.“ v politickom jednaní.

2.8 Zatknutie Lampeho francúzskou armádou

O Lampeho zatknutí Francúzmi referuje rektor:

„Lampeho neúnavná činnosť bola mnohým nepohodlná. Niektorí sa obávali ohrozenia vlastnej pozície. Nečakane boli asi pred 2 rokmi Lampemu opäť odobraté možnosti pôsobenia. Trpko ho zasiahla, nás všetkých zasiahla táto nečakaná falošným obvineniami vyvolaná mýtva. Sila viery, vnútorná veľkosť a vytrvalosť, ktorú Lampe práve vtedy dokázal, boli obdivuhodné. Nie menej bola nutná trpezlivosť a húževnatosť, kým Lampe dostal späť najprv osobnú slobodu a potom aj svoj úrad.“

I keď dôvody pre zatknutie neboli nikdy definitívne vysvetlené, tak je isté, že majú svoj pôvod v denunciacii v súvislosti s jeho „Všeob. učením o vojenskom hospodárstve“.

¹⁹ Pravdepodobne Američania, ako aj ďalší dvaja zo západnej aliancie, sa najprv zaujímali o potrestanie a zmier a chceli k tomu pri menovej reforme postupovať podľa Colm-Dodge-Goldsmith plánu z 20. 5. 1946 (Porovnaj Möller 1961, s. 214–254, poznámka pod čiarou 29.).

Vylíčeniu Triebensteina niet čo dodať:

„Napokon nepochopiteľné naproti tomu zostáva jeho zatknutie v marci 1946 francúzskou vojenskou vládou a jeho odvedenie do koncentračného tábora Betzenhausen pri Freiburgu koncom júla 1946, ktoré bolo odôvodnené autorstvom „Všeobecného učenia o vojenskom hospodárstve“. Samotná skutočnosť, že Lampe v septembri 1944 okrem iného aj kvôli tejto knihe bol zatknutý a bol pozbavený svojho freiburgského učiteľského miesta, by mala francúzsku okupačnú moc, ktorá to pri starostlivom predbežnom vyšetrowaní musela vedieť, zaraziť. Zavrela tohto odvážneho muža, ktorý bol vyhláseným protivníkom nacionálneho socializmu nie až od r.1933, práve spolu s jeho politickými protivníkmi a opäť ho prepustila z jeho miesta vysokoškolského učiteľa. Toto dvojnásobné zatknutie vo vyčerpávajúcich podmienkach v priebehu troch rokov podkopalo Lampeho zdravie: umrel 9.2.1948. Plným právom možno povedať, že jeho „Všeobecné učenie o vojenskom hospodárstve“ bolo jeho osudovou knihou.“

Samozrejme nemožno úplne vylúčiť, že zatknutie Adolfa Lampeho nesúvisí aj s jeho postojom v „prípade Heidegger“. Tento bol pod zvláštnou ochranou svojho priateľa Jeana Paula Sartra, ktorý sa veľmi intenzívne zasadzoval u vojenskej vlády za Heideggera.

2.9 Rotenburgské zasadanie učiteľov vysokých škôl r. 1947

Od jari 1947 bol začatý ďalší pokus presadiť obzvlášť menovopolitické predstavy „Pracovného spoločenstva E.v.B.“. Spolu s Gerhardom Albrechtom z Marburgu, členom „Pracovného spoločenstva E.v.B.“, sa pokúsil Lampe v septembri 1947 na rotenburgskom zasadaní učiteľov vysokých škôl, ktoré bolo venované znovuzaloženiu „Spolku pre sociálnu politiku“²⁰, prediskutovať tému menovej politiky v zmysle „Pracovného spoločenstva E.v.B.“ a vypracovať dokument pre Ludwiga Erharda. V Rotenburgu však boli tézy pre neodkladný hospodársko–politický program, ktoré Adolf Lampe formuloval a prerokoval s Gerhardom Albrechtom, prediskutované nanajvýš kontroverzne a predovšetkým bezvýsledne. Až v decembri 1947 sa podarilo v písomnom spôsobe diskusie zozbierať 48 podpisov od politických ekonómov pre tento G. Albrechtom prepracovaný dokument s tézami. Tieto tézy boli zväčša príliš liberálne, trhohospodárske, neuskutočniteľné. Napriek tomu mali neskôr istý význam pre menovú reformu r. 1948.

Diskusie na Rotenburgskom zasadaní a okolo neho priniesli Lampemu niekoľko glaukómových záchvatov a opakovanú operáciu očí. Jeho neúnavné vystupovanie za v Pracovnom spoločenstve E.v.B. diskutované hospodárske a spoločensko–politické ciele bolo nad jeho psychické i fyzické sily. S učiteľskou činnosťou na univerzite vo Freiburgu mohol držať krok len obmedzene. Napriek tomu pokračoval Lampe vo svojej práci v zmysle Rotenburgských téz, v ktorých bola dôrazne odporúčaná úzka spolupráca medzi politikmi a teoretikmi v malých pracovných spoločenstvách. Lampe dúfal, že by mohli byť zriadené vedecké rady pri ministerstvách. „Pracovné spoločenstvo E.v.B.“ mu opäť slúžilo ako vzor. Od septembra 1947 existoval zámer zvolať poradné grémium pre Dr. Semlera „ministra

²⁰ „Spolok pre sociálnu politiku“, najväčšie a najrenomovanejšie spojenie nemecky hovoriacich politických ekonómov, sa samé rozpustilo pod vedením C. v. Dietzeho, ktorý bol 30. 6. 1935 zvolený za predsedu (porovnaj Boese 1939, s. 281), ich zdržanie sa hlasovania bolo jednohlasným záverom: „Členská schôdza z 25.4.1936 sa pripája k návrhu predsedu, aby sa rozpustením Spolku pre sociálnu politiku vytvorilo miesto pre novú organizáciu“ (Boese 1939, s. 291.).

hospodárstva bizónov“. Franz Böhm, úzko spojený s Adolfom Lampem ešte pred vznikom „Pracovného spoločenstva E.v.B.“, udržiaval na prosby Adolfa Lampeho kontakt na Semlera cez štátneho sekretára Waltera Strauša. Lampemu sa podarilo nechať povolať takmer všetkých členov „Pracovného spoločenstva E.v.B.“ do konštituovaných vedeckých rád. Tohto predchodcu vedeckej rady pri ministerstve spolkového hospodárstva, ktorej Erwin von Beckerath od r. 1950 až do svojej smrti v novembri 1964 predsedal, možno skutočne pokladať za nástupcu „Pracovného spoločenstva E.v.B.“. Adolf Lampe bol až do svojej smrti členom tohto grémia. Veril v cieľ, že politika a prax sa navzájom priblížia.

2.10 Lampeho povolanie do Bonnu

Koncom roku 1947 mal Lampe ďalší podnet na domnienku, že dlhoročná spolupráca v „Pracovnom spoločenstve E.v.B.“ by mohla plodne pokračovať. Snahy Erwina von Beckeratha povolať Lampeho do Bonnu ako nasledovníka zomrelého Heinricha von Stackelberga boli úspešné. V odvolávacích rokovaní sa Lampemu podarilo dohodnúť pre vtedajšie pomery veľkorysú pracovnú možnosť. Mal oprávnené nádeje, že bude môcť zozbierať plody svojej dlhoročnej výskumnej a učiteľskej činnosti. V strede februára 1948 chcel podpísať definitívnu zmluvu s univerzitou v Bonne, vo Freiburgu mal už rozlúčkovú prednášku, keď zrazu a nečakane zomrel v lízkesti Göttingenu.

Tam sa konalo stretnutie tých, ktorí prežili 20. júl 1944. Tí sa zišli v zriadení „Pomocné dielo 20. júl 1944“, na výstavbe ktorého sa v značnej miere podieľal Lampe a ktorého neskoršou čestnou vedúcou bola jeho žena Gertrúda. Lampeho okrem iného povzbudilo, že „Pomocné dielo“ by sa malo uplatniť nielen na charitatívnej, ale aj na štátoobčianskej úrovni. Uviedol do činnosti „Budovateľskú skupinu Goerdeler“, v ktorej chcel uskutočniť svojho času premyslené ciele. Mala nahradiť prácu v strane.

Toto Göttingenské stretnutie oživilo príliš veľa spomienok v Lampem. Na jednej obedňajšej prechádzke lesom zomrel. Našli ho padnutého pri múre cintorína. „Freiburgské kruhy“ stratili svoj „nikdy neúnavný motor“²¹. Napriek tomu sa jeho prípravné práce, aj keď pomalšie, ako keby ich bol Lampe mohol propagovať, dočkali uznania a účinku.

²¹ Walter Eucken, slová na pohrebe prof. Dr. Adolfa Lampeho 16. 2. 1948. In: K spomienke na prof. Dr. Adolfa Lampeho, NL Lampe ACDP I-256-K 046.

3 Životné dielo Adolfa Lampeho

3.1 Adolf Lampe ako vedec

Lampeho význam pre „Freiburgské kruhy“ je tu vysvetlený. Jeho ocenenie ako vedca však ešte stále chýba.

„Adolf Lampe žije v spomienke odborného sveta ako finančný vedec, ale aj ako hospodársky politik prekvapujúcej mnohostrannosti a produktivity, ktorý majstrovsky ovládal politiku meny, úverov a platov a ešte k tomu preskúmal a opísal bohatú problematiku obchodu ako nikto v Nemecku“ (Beckerath 1949, s. 603).

K dielu Lampeho píše Erwin von Beckerath:

„Keď pozrieme celkovo na znaky jeho diela: talent na teoretické objasnenie foriem a problémov hospodárstva, milé ponorenie sa do detailov, ekonomický takt v triedení a hodnotení pripravených prostriedkov, tak je jasné, že vytlačili nadanie a vzdelanie Adolfa Lampeho na „teoretickú hospodársku politiku“. Aj tejto témy sa ujal s náruživou horlivosťou a v posledných rokoch života sa stala v značnej miere stredobodom jeho práce. Nebolo mu dopriate zanechať uzatvorené dielo o tejto veľkej veci budúcej generácie. Početné návrhy a vypracovania sú zahrnuté v pozostalosti, jasne ukazujú, že struny boli odvážne a ďaleko napínané. Síce Lampe sa úplne pridržal toho, že . . . skutočnosť hospodárstva by mala byť chápaná s pomocou teórie a použiteľné prostriedky by mali byť skúšané práve na jej pôsobení. To nové, čo v zanechaných rukopisoch vždy vyráža, je myšlienka, ciele hospodárskej politiky neodovzdať jednoducho politikom, ale ich samých viac pojať do kompetencie hospodárskej vedy. Lampe . . . myslel, muselo by sa nájsť nové pravidlo, ktoré by zahrňalo „predpísaný cieľ hospodárskej politiky oddelený od času a priestoru“. To nehovorí nič iné ako fixáciu cieľa, ktorý je platný pre všetky hospodárske poriadky v rovnakej miere. Keď si predstavíme, že voľné trhové hospodárstvo, ako Lampe často zdôrazňoval, je svojím historickým vývojom zničené, tak muselo by byť možné, porovnať ho s jeho „ideálnou“ podobou, ktorá by zodpovedala práve požadovanému pravidlu a bola by to úloha politika, vhodnými prostriedkami prispôbiť zvrhnutú skutočnosť predstave. Som skeptický, či sa môže podariť vytýčiť ciele a prostriedky hospodárskej politiky všeobecne záväzne v zmysle „čistej“ teórie, o ktorú sa Lampe zjavne snažil, myslím si, zostane to aj v budúcnosti hlavnou úlohou teoretickej hospodárskej politiky, vypracovať „adekvátne účelu“ a — v zmysle raz existujúcej hospodárskej formy — „systémovo spravodlivé“ prostriedky na uskutočnenie cieľa, zároveň však v kritickom hodnotení hospodárskych systémov (s tým by Lampe v zásade súhlasil) byť menej zdržanliví ako to bolo často v minulosti.“ (Beckerath 1949, s. 604).

3.2 Lampe a Freiburgské kruhy

Z doteraz zaznamenaného možno odvodiť dva podstatné komponenty pre pripravenosť Adolfa Lampeho k odporu: svoju politickú integritu dokázal ako odporca nacionálnych socialistov a svojou praktickou a teoretickou skúsenosťou bol pripravený pochopiť naliehavé hospodárske problémy, ktoré bude mať Nemecko po ukončení vojny. Jeho motívy, skutočne viesť odpor sú hlboko zakorenené v jeho kresťanskom presvedčení, ako aj v snahe po slobode, rovnoprávnosti a ľudskej dôstojnosti²². V posledných desiatich rokoch

²² V tretej ríši bolo len málo odporcov, ktorí pri výsluchu gestapom udali ako dôvod svojho odporu prenasledovanie Židov, jedným z nich bol Adolf Lampe (Porovnaj Jacobson 1961, s. 470).

svojho života venoval Lampe veľkú časť svojej tvorivej sily „Freiburgským kruhom“. Dejiny vzniku, spôsob práce a zloženia ako aj memoáre a odborné posudky boli v literatúre už viackrát opísané. Môžeme odkázať okrem iného na dizertáciu dcéry Adolfa Lampeho, Ch. Blumenbergovej–Lampeovej a na ňou naplánovanú edíciu odborných posudkov „Pracovného spoločenstva E.v.B.“. Aj memoáre „Freiburgského koncilu“ a „Freiburgského Bonhoeffer–kruhu“ sú zverejnené. Na tieto spisy a na terajšie literárne záznamy sa odkazuje. Graf ku trom Freiburgským kruhom dopĺňa nasledujúci prehľad o nich, pričom vždy sa zvlášť poukazuje na význam Adolfa Lampeho pre jednotlivé kruhy. Pozri obrázok 1 na strane 21 — **Freiburgské kruhy**²³.

Štvorakým spôsobom vyzdvihuje Freiburgské kruhy z ostatných skupín nemeckého odporu:

1. Žiaden iný kruh odporu nebol založený ako „Freiburgský koncil“ už v spojení na ríšsku noc pogromu 9. 11. 1938.
2. Neexistujú žiadne kruhy univerzitných profesorov v odpore.
3. Žiadne iné kruhy odporu nie sú dokumentované podobným množstvom memoárov, odborných posudkov a korešpondencie.
4. Na „Freiburgskom koncile“ sa pravidelne zúčastňovali tak profesori ako aj teológovia spolu so svojimi manželkami²⁴.

Príležitostne vyslovené tvrdenie, že žiaden iný kruh odporu by nemal približne porovnateľný význam pre povojnový spoločenský poriadok, obzvlášť pre hospodársky poriadok, boli ešte ďalej vedecky zdôvodňované. Tu len niekoľko výkladov k vzniku a k zvláštnosti jednotlivých kruhov:

3.3 Freiburgský koncil

Nielen ako politický ekonóm, ale aj ako člen vyznávajúcej cirkvi, s ktorou bol od začiatku veľmi úzko zviazaný, sa pokúsil Lampe bojovať proti nacionálnemu socializmu vo všeobecnosti a obzvlášť proti Adolfovi Hitlerovi. Kňaz jeho náboženskej obce, okresný dekan

²³ Podnet k nášmu zobrazeniu dalo náuka o zviazaných množinách znázornená In Kluge 1988, s. 21, Grafika: Ruth Bausenharth. Za vyhotovenie nášho zobrazenia kruhov je autor vďačný pani Karin Högnerovej, za spracovanie textu pani Elfriede Ostheimerovej. Zobrazenie vytieňovaného vnútorného kruhu má v grafike naznačiť, že v. Dietze, Eucken a Lampe sa zúčastňovali vo všetkých kruhoch, Gerhard Ritter však sa nezúčastňoval ani „Bonhoefferovho kruhu“ ani „Pracovného spoločenstva E.v.Beckerath“

²⁴ Účasť do odporu zapojených manželiek vo „Freiburgskom koncile“ vychádza predovšetkým zo živého angažmánu a z hlbokého náboženského vzťahu týchto žien — tolko výpoveď Ruth von Marschall, dcéry právnika Fritza Freiherra Marschalla von Bieberstein, 14. 5. 1944 v Bazileji (podobne jej brat, Wolfgang von Marschall v liste z 27. 5. 1994 autorovi) — mala tiež slúžiť maskovaniu stretnutí, ktoré takto vyzerali ako spoločenské stretnutia. Pri každom zazvonení pri domových dverách boli účastníci vystrašení a obávali sa návštevy gestapa.

Otto Hof, povedal pri hrobe Adolfa Lampeho:²⁵

„Poznanie a viera sa stali priamo skutkom. Tak stál spolu v kruhu kresťanských profesorov a kňazov, ktorí sa starali o otázku, ktoré úlohy sú určené kresťanovi jeho postavením vo svete a okrem toho nepovažoval to univerzitný profesor za bezvýznamnú vec v službách pomocného spolku chodiť z domu do domu a navštevovať členov náboženskej obce. Aj študentská obec vie o službách, ktoré jej mŕtvy preukázal ...“

Tento kruh kresťanských profesorov, kňazov a ich manželiek sa nazýval „Freiburgský koncil“. Vznikol spontánne v spojení na ríšsku noc pogromu. 9. 11. 1938 zasadal Diehlov seminár. Na svojej ceste domov videli účastníci zničenia a spustošenia židovských obchodov a synagógy vo Freiburgu. 10. 11. zavolať preto Adolf Lampe svojho kolegu Constantina von Dietze. Boli rovnakého názoru, že ako kresťania nesmú mlčať ani o týchto ohavných činoch, ani o prenasledovaní Židov. Bol to so značnou istotou Lampe, ktorý navrhol Dietzemu zvolať kruh rovnako zmýšľajúcich. Tak vznikol Lampeho iniciatívou „Freiburgský koncil“, ktorý sa prvýkrát stretol koncom novembra 1938 v jeho byte.

Aj v tomto kruhu bol Lampe jednou z hnacích síl. Od tejto chvíle sa stretávali politickí ekonómovia, právnici a historici univerzity vo Freiburgu, ktorí odmietali nacionálny socializmus, a kňazi vyznávajúcej cirkvi, ako aj niekoľkí katolíci — aj neskorší arcibiskup Wendelin Rauch — každé 4 týždne v jednom zo súkromných bytov²⁶. Prejednávali sa otázky prirodzeného práva z evanjelického a katolíckeho pohľadu, išlo o kresťanskú etiku a právo alebo vôbec o povinnosti kresťana k odporu proti tyranovi. Stredobodom bolo prikázanie poslušnosti z Listu sv. Pavla Rímanom, kapitola 13²⁷. Veľmi skoro vznikol pamätný spis „Cirkev a svet. Nutné upovedomenie na úlohy kresťana a cirkvi v našej dobe“. Tento pamätný spis bol odovzdaný vyznávajúcej cirkvi v Berlíne a niekoľkým dôveryhodným konfesijným obciam v Badensku a Württembergsku a tam bol prediskutovaný.

Účastníkmi tohto koncilu boli okrem iných politickí ekonómovia Constantin von Dietze, Walter Eucken a Adolf Lampe, ako aj historik Gerhard Ritter.

²⁵ NL Lampe ACDP I-256-K 046. Kontakt na freiburgskú evanjelickú študentskú obec našiel Lampe r. 1932 cez vtedy 28-ročného študentského kňaza Wettmanna. Wettmann opisuje v liste autorovi, aké okľuky boli nutné, aby ďalej sa mohli viesť kontroverzné diskusie. „Treba vďačiť jeho iniciatíve (Lampeho), že „domáci kruh Lampeho“ povzbudil a posilnil študentského kňaza Wettmanna, aby požiadal o prijatie do jazdeckva SS. Rýchlo rastúce číslo súkmeňovcov v rade evanjelickej a cirkevnej obce mesta Freiburg, ktorí na svoju podporu priviedli do Freiburgu kňaza obersturmbannführera Kölliho ako obecného kňaza (do Ludwigovho kostola, ktorý patril nemeckým kresťanom), vyvolávalo nebezpečenstvo prechodu celej obce k nemeckým kresťanom. Ako člen jazdeckva SS mohol Wettmann urobiť nezaťažene nutnú diskusiu. Kvôli kontroverznej teologickej diskusii s „obersturmbannführerom“ bol asi po pol roku opäť čestne zo štandardy prepustený. Jeho krok mal úspech. Krytý „domácim kruhom Lampeho“ a so súhlasom cirkevnej rady maohol priviesť Martina Niemöllera na verejný prejav do kresťanskej cirkvi do Freiburgu.“ (List Herberta Wettmanna autorovi z 2. 7. 1994).

²⁶ Rokovacie miesta vo Freiburgu sú názorne zobrazené na mestskom pláne a na výstave „Freiburgský kruh“ a vrátené do Rübsam/Schadek 1990 s. 69.

²⁷ Porovnaj: List Pavla Rímanom, kap. 13, verš 1 a 2: „Každý nech sa poddá vyššej moci, lebo niet moci, ktorá by nebola od Boha. A tie, čo sú, ustanovil Boh. Kto sa teda protiví vrchnosti, protiví sa Božiemu poriadku. A tí, čo sa protivia, sami si privolávajú odsúdenie.“

3.4 Freiburgský bonhoefferský kruh

Užší kruh Freiburgčanov, ako aj ďalší odbojáři pracovali od októbra 1942 do začiatku roku 1943 na objednávku „dočasného vedenia vyznávajúcej cirkvi“ a na sprostredkovanie Dietricha Bonhoeffera na pamätnom spise pre prvý svetový cirkevný deň po vojne. Táto „základná skupina“ koncilu sa stretla vo Freiburgskom Bonhoefferskom kruhu, tam ale bez manželiek. Koncom leta 1942 prosil Dietrich Bonhoeffer pri návšteve vo Freiburgu, aby skoncipovali pamätný spis. Spis mal spracovať „zásady zdravej, na kresťanskej báze spočívajúcej zahraničnej a vnútornej politiky . . . so zvláštnym ohľadom na zabezpečenie budúceho svetového mieru a na prestavbu nemeckého štátneho života po vojne“. Nesie názov „Politický spoločenský poriadok. Pokus k sebauvedomeniu si kresťanského vedomia v politickej tiesni našej doby“.

Návrh bol prediskutovaný v novembri 1942 na tajnom zasadaní vo Freiburgu pod vedením Carla Goerdelera. Na tomto zasadaní sa zúčastnili — okrem Freiburgčanov — niekoľkí členovia berlínskej vyznávajúcej cirkvi ako Otto Dibelius a Walter Bauer. Württembergský biskup Wurm vyslal Helmuta Thielicka. V tomto pamätnom spise sa začína pokus ukázať cestu z diktatúry do slobodomyseľného poriadku. Hospodársko-politickú časť v rozhodujúcej miere ovplyvnil Lampe. Tento „Freiburgský Bonhoefferský kruh“ bol po 20. 7. 1944 známy gestapu.

3.5 Pracovné spoločenstvo Erwina von Beckeratha

Základné úvahy „Freiburgského Bonhoefferského kruhu“ prijal tretí freiburgský kruh, Pracovné spoločenstvo Erwina von Beckeratha, a pokúsil sa presadiť ich do konkrétnych hospodársko-politických návrhov.

Pracovné spoločenstvo Erwina von Beckerath má však zvláštnu históriu, ktorá má byť tu krátko opísaná. Po prvé má byť ukázané, ako došlo ku spolupráci medzi Euckenom, Jessenom, Lampem a von Stackelbergom. Po druhé má sa objasniť, ako dlho sa už pracovalo na riešení problémov, ktoré boli pre spolkovú republiku po ukončení vojny mimoriadne dôležité. Zvláštny význam mala spolupráca Lampeho na odbornom posudku k „financovaniu vojny“²⁸. Ten bol zostavený na príkaz ríšskeho ministerstva hospodárstva komisiou profesorov, ktorá zasadala niekoľko mesiacov v Harnackhause — v hostovskom dome univerzity Berlín. Jej členmi boli okrem iných Walter Eucken, Jens Jessen, Adolf Lampe a Heinrich von Stackelberg. Táto spoločná práca zblížila profesorov aj ľudsky, vzrástla medzi nimi dôvera.

Títo štyria profesori sa opäť stretli v novembri 1940 vo väčšom kruhu a s iným nariadením. V rámci r.1933 založenej „Akadémie pre nemecké právo“ bol politický ekonóm Jens Jessen r.1940 povolaný ako vedúci triedy IV „K výskumu národného hospodárstva“²⁹. Rád prijal túto úlohu, lebo tým sa mu otvorila príležitosť opäť spojiť politických ekonó-

²⁸ „Financovanie vojny“. Znalecký posudok podaný 9. 12. 1939 Berkenkopffom/Mníchov, Euckenom/Freiburg, Hasenackom/Lipsko, Jessenom/Berlín, Lampem/Freiburg, Frhr. von Stackelbergom/Berlín, Stackenom /Erlangen, Teschemachrom/Tübingen. (Porovnaj NL Lampe ACDP I-256-K 025. Porovnaj aj Rübsam/Schadek 1990, s. 91 a Treibenstein 1968, s. 47.). Znalecký posudok je čiastočne zverejnený (Porovnaj: Möller 1961, s. 25-37.).

²⁹ To nasledovalo „pod rozhodujúcim vplyvom ríšskeho ministra hospodárstva (súčasne prezidenta nemeckej ríšskej banky, Walter) Funka . . .“ (Kluge 1988, s. 31)

mov, ktorí kritizovali režim a ktorí boli združení v „Spolku pre sociálnu politiku“, ktorý bol r. 1936 rozpustený. Jeho povinnosťou bolo povolať členov a vedúcich pracovných spoločenstiev a podvýborov triedy IV. Okrem iného dosadil Erwina von Beckeratha na čelo „Pracovného spoločenstva pre náuku o národnom hospodárstve“, ktoré 24. 11. 1940 začalo pracovať najprv v Mníchove. „Pracovné spoločenstvo pre cenovú politiku“ pod vedením Güntera Schmöldersa v Kolíne zverejnilo už v r. 1942 svoje výsledky. Prečo tento v ďalších častiach režim kritizujúci spis zostal bez následkov, nebolo nikdy celkom vysvetlené. Obidve pracovné spoločenstvá nadobudli význam pre zostavenie povojnového poriadku.

„Pracovné spoločenstvo pre náuku o národnom hospodárstve“ si stanovilo úlohu prediskutovať hospodársko–politické otázky zásadného významu a pritom opierať sa o aktuálne politické otázky. Táto práca sa z viacerých dôvodov ťažko rozvíjala. Boli založené dva podvýbory, tieto sa len váhavo pustili do práce. Do marca 1943 rokovalo toto pracovné spoločenstvo len dvakrát. Avšak medzitým bol k dispozícii rozsiahly pracovný materiál freiburgského podvýboru, keď „Pracovné spoločenstvo pre náuku o národnom hospodárstve“ bolo 1. 3. 1943 vedením Akadémie pre nemecké právo zatvorené, lebo vraj nebolo dôležité pre vojnu.

Niekoľkým výborom, pravdepodobne aj „Pracovnému spoločenstvu pre náuku o národnom hospodárstve“ bola odporúčaná ďalšia práca v súkromnom kruhu, čo sa udialo pod označením „Pracovné spoločenstvo Erwina von Beckerath“. Jeho členmi boli profesori z celého Nemecka, ktorí kritizovali režim³⁰. Oni navrhli od marca 1943 do septembra 1944 plány pre hospodárske usporiadanie po vojne.

Niekoľkí členovia pracovného spoločenstva mali kontakt na ďalšie skupiny odporu, tak napr. Kreisauerský kruh na Jacoba Kaisera a cez užší kruh Freiburgčanov na vyznávajúcu cirkev a obzvlášť na Carla Goerdelera. Pre neho a jeho povojnovú vládu, čo vedelo len málo ľudí, boli tieto plány do budúcnosti určené. Lampe ho stále informoval, posielal mu pracovné dokumenty. Cez Lampeho sa Goedeler zúčastňoval aj na diskusii. To platí aj pre grófa Yorcka von Wartenburg.

Členovia rokovali ďalej na pozvanie Erwina von Beckeratha v súkromnom kruhu na schôdzkach od 21.–22. 3. 1943. Pre všetky tieto schôdzky boli zhotovené referáty, protokoly a odborné posudky pre hospodárstvo po rozpade tretej ríše, ktoré boli prediskutované a redigované. Odborné posudky sa zaoberali

- znovuvýstavbou a mierovým hospodárstvom
- pracovnou a mzdovou politikou
- koncentráciou a hospodárskym poriadkom
- finančnou a daňovou politikou
- menovým poriadkom
- bytovou politikou
- agrárnou politikou

³⁰ Títo profesori boli povolaní Erwinom von Beckerath vždy na návrh alebo na spätný rozhovor s Adolfom Lampem. V tom je jeden z najrozhodujúcejších významov, ktoré Adolf Lampe mal pre „Pracovné spoločenstvo E.v.Beckerath“, doň vstúpili len členovia schválení spoločne Erwinom von Beckerath a Lampem. (Porovnaj: NL Lampe ACDP I-256-A 017).

V pracovnom spoločenstve sa stretávali popri freiburgských profesoroch aj kolegovia z iných univerzít. Adolf Lampe bol podľa Waltera Euckena „hlavne hnacou silou, trvale pôsobiacim motorom“. Kruhu slúžil ako „zapisovateľ“, dal k dispozícii svoj sekretariát a prevzal hlavnú časť znaleckej činnosti. Vždy, keď nejaký účastník pracovného spoločenstva bol váhavý a jeho znalecký posudok nebol presný, predložil Lampe sám dokument k tejto téme.

Cieľom pracovného spoločenstva bolo predložiť znalecký posudok, v ktorom mali byť posudzované: „do určitej miery jasne načrtnutý hospodársko–politický program, . . . prispieť k vyhnutiu sa úplnému chaosu“³¹. „ . . . základné línie prechodného hospodárstva z vojny do mieru a vytvorenie nového hospodárskeho poriadku po rozpade režimu . . . “

Od jari 1943 do septembra 1944 vzniklo 45 znaleckých posudkov, ktoré vyplnili 460 tlačných strán. Znovuvýstavba mierového hospodárstva, ktorá podľa názoru všetkých znalcov mohla byť znovuvýstavbou trhového hospodárstva (po prehratej vojne), bola intenzívne pripravovaná. Témy prechodné hospodárstvo, sanácia meny, daňová a mzdová politika, koncentrácia, finančná, daňová a sociálna politika boli podrobne prediskutované³². Znalecké posudky „Pracovného spoločenstva E.v.B.“ išli vtedy tak Carlovi Godelerovi, ako aj Petrovi Yorckovi von Wartenburg a tým aj „Kreisauerskému kruhu“.

Krátko predtým ako mohol byť vyhotovený záverečný znalecký posudok v polovici septembra 1944, boli Constantin von Dietze a Adolf Lampe zatknutí v súvislosti s atentátom z 20. júla. Aj vo väzení gestapa tajne písomne diskutovali o svojich plánoch a návrhoch. Ale až r. 1986 boli tieto znalecké posudky vydané v jednej kritickej edícii³³.

³¹ List Adolfa Lampeho Günterovi Schmöldersovi z 8. 3. 1943, NL Lampe ACDP I-256-A 017.

³² Aj nacionálni socialisti plánovali na obdobie po samozrejme vyhratej vojne. Tak boli v prvých mesiacoch r.1942 v Berlíne odprednášané prednášky pod názvom "Európske hospodárske spoločenstvo", okrem iných:

- Walter Funk, ríšsky minister hospodárstva a prezident nemeckej ríšskej banky: „*Hospodárska tvár novej Európy*“;
- Dr. Horst Jecht, profesor na hospodárskej vysokej škole, Berlín: „*Vývoj k európskemu hospodárskemu spoločenstvu*“.
- Dr. Bernhard Benning, riaditeľ ríšskej kreditnej spoločnosti, Berlín: „*Európske menové otázky*“.

tie vyšli v knihe: Európske hospodárske spoločenstvo (!) Porovnaj Spolok berlínskych obchodníkov a priemyselníkov . . . (1942).

³³ Porovnaj: Blumenbergová–Lampeová 1986,s. 40–604. Najprv len náhodou sa dostali tieto tajné odborné posudky z 2.svetovej vojny na svetlo verejnosti. Počas doktorantského koloquia freiburgského hospodárskeho teoretika a historika dogmatiky Karla Brandta prehovoril a presvedčil autor začiatkom r. 1970 v hostinci „Arcivojvoda Albrecht“ po niekoľkých štvrtkách freiburgského vína dcéru Adolfa Lampeho, pani Chr. Blumenbergovú–Lampeovú, aby spracovala svoju vlastnú želanú dizertačnú tému, totiž dejiny Freiburgských kruhov. Ona sama mala rozhodujúci podiel na väčšine freiburgských odborných posudkoch, ktoré jej mama, Gertrúda Lampeová, zachránila a opatrovala. A len ona ako dcéra Adolfa Lampeho mala prístup k ďalším účastníkom Pracovného spoločenstva E. v. Beckerath, ktorí prežili, k vdovám a potomkom. Výsledkom bola dnes veľa citovaná dizertácia pod názvom „Hospodársko–politický program Freiburgských kruhov — náčrt slobodomyselno–sociálneho povojnového hospodárstva. Politickí ekonómovia proti nacionálnemu socializmu“, 1973. Edícia odborných posudkov bola už vtedy plánovaná. Aby sa zabezpečila existencia nenahraditeľných originálnych odborných posudkov, nechal autor v marci 1979 všetky dovtedy vyhladané exempláre viackrát okopírovať a zviazať. Originály následne autor odovzdal Inštitútu pre časové dejiny v Mníchove, sú uložené v ACDP nadácie Konráda Adenauera v St. Augustíne. Spoločná edícia odborných posudkov nasledovala u Klett–Cotta pod názvom „Cesta k sociálnemu trhovému hospodárstvu“ (Porovnaj

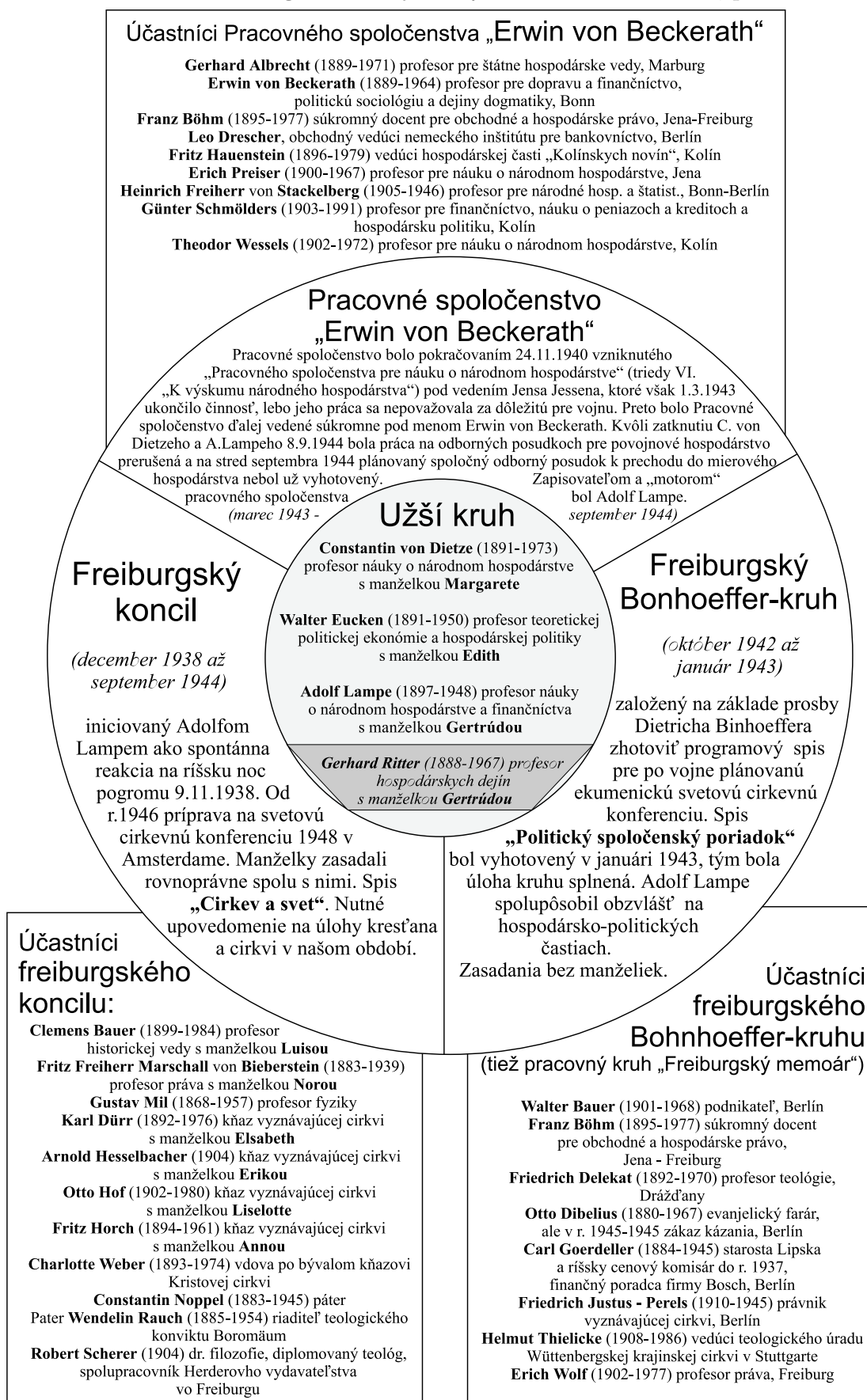
Tým boli zverejnené všetky vypracovania troch freiburgských kruhov. Znázorňuje to aj tabuľka č. 1.

Kruh odporu	Vypracovania	Miesto vydania
Freiburgský koncil (<i>december 1938 – september 1944</i>)	„Cirkev a svet. Nutné upovedomenie na úlohy kresťana a cirkvi v našej dobe.“ (1938–39)	Hauf, Reinhard: Pamätné spisy „Freiburgského kruhu“. In: Klaus Schwabe, Rolf Reichardt, Gerhard Ritter: <i>Politický historik vo svojich listoch</i> . Boppard 1984, s. 635–654.
Freiburgský Bonhoefferov kruh (aj: Pracovný kruh Freiburgský pamätný spis <i>október 1942 – január 1943</i>), opäť začal pracovať po ukončení vojny od 1945 do 1948, aj keď v zmenenom zložení.	„Politický spoločenský poriadok. Pokus k sebauvedomeniu si kresťanského svedomia v politickej tiesni našej doby“ (január 1943)	V hodine nula. Pamätný spis Freiburgského „Bonhoefferovho kruhu“. S úvodom od Helmuta Thielicke, s doslovom od Philippa von Bismarcka, Tübingen 1979, s. 25–251 (Tu je pamätný spis vo verzii z r. 1945.) a u Haufa, Reinharda, in: Schwabe/Reinhard 1984, s. 655–755. (Tu je verzia z roku 1943.)
Pracovné spoločenstvo „Erwin von Beckerath“ (<i>marec 1943 – september 1944</i>), opäť začal pracovať po ukončení vojny od 1945 do 1948, aj keď v zmenenom zložení.	45 znaleckých posudkov, referáty a protokoly k prechodu od vojnového k mierovému hospodárstvu s témami: <ul style="list-style-type: none"> ★ znovuvýstavba a mierové hospodárstvo (21) ★ pracovná a mzdová politika (6) ★ koncentrácia, hospodársky poriadok (5) ★ finančná a daňová politika (5) ★ mzdový poriadok (6) ★ bytová politika (1) ★ agrárna politika (1) 	Cesta do sociálneho trhového hospodárstva. Referáty, protokoly, znalecké posudky Pracovného spoločenstva Erwina von Beckeratha 1943–1947. Prepracované Christinou Blumenbergovou-Lampeovou, s predslovom od Norberta Klotena, Stuttgart 1986.

Tabuľka 1: Zostava všetkých vypracovaní troch freiburgských kruhov

Blumenbergová–Lampeová 1986). Týmto dielom boli zverejnené vypracovania pracovného spoločenstva až po 42 rokoch. Toto oneskorenie prispelo k tomu, že v širších kruhoch verejnosti aj v samej politickej ekonómii a v historickej vede sú myšlienky, koncepcie, pôsobenie a odpor účastníkov freiburgského pracovného spoločenstva veľmi málo známe.

Obrázek 1: Freiburgské kruhy — vysvetlenie na strane 15, pozn. 23

3.6 Dalšie posobenie „Pracovného spoločenstva Erwina von Beckerath“ po vojne

Počas vojny vyhotovené znalecké posudky boli po pokuse o atentát na Hitlera 20. 7. 1944 zničené, ukryté, nezvestné. Americké a francúzske okupačné sily napokon neprejavili záujem o vypracovania Freiburgčanov o vytvorení povojnového hospodárstva, odplata a nie kooperácia stála najprv v popredí západoaliančnej okupačnej politiky. Aj napriek tomu prúdili myšlienky Freiburgčanov k výstavbe povojnového hospodárstva celkom iným a predsa veľmi účinným spôsobom do (hospodársko–)politickej diskusie až do 60. rokov: Franz Böhm, Walter Eucken, Adolf Lampe, Erich Preiser a Theodor Wessels boli pozvaní na rokovanie 23. – 24.januára 1948 do Königsteinu v Taunuse, aby vytvorili „vedeckú radu pri Úrade pre hospodárstvo spojených hospodárskych oblastí“. Na marcovom zasadaní 1948 pristúpil Erwin von Beckerath, ktorý v r.1950–64 zastával úrad predsedu vedeckej rady pri Spolkovom ministerstve hospodárstva.

Kontinuita od „Pracovného spoločenstva pre náuku o národnom hospodárstve“ (1940–43) cez Pracovné spoločenstvo Erwina von Beckerath (marec 1943 – september 1944) až po vedeckú radu (od r. 1948) je daná profesormi (pozri tab. 2), ktorí sa v týchto pracovných spoločenstvách a neskôr na vedeckej rade zúčastňovali.

Účastníci	Prac. sp. pre náuku o nár. hospodárstve	Prac. spoločenstvo Erw.v.Beckerath	Vedecká rada
Erwin von Beckerath	áno	áno	áno
Franz Böhm		áno	áno
Constantin von Dietze	áno	áno	
Walter Eucken	áno	áno	áno
Adolf Lampe	áno	áno	áno
Erich Preiser	áno	áno	áno
Günter Schmölders	áno	áno	
Heinrich von Stackelberg	áno	áno	
Theodor Wessels	áno	áno	áno
Gerhard Albrecht		áno	
Fritz Hauenstein		áno	

Tabulka 2: Účastníci „Pracovného spoločenstva Erwina von Beckerath“ a ich príslušnosť k „Pracovnému spoločenstvu pre náuku o národnom hospodárstve“ a k vedeckej rade.

Keďže Lampe zomrel už vo februári 1948 a Eucken r. 1950, nemohol byť ich vplyv z časových dôvodov taký veľký ako vplyv iných účastníkov. Tak napr. profesor práva Franz Böhm podstatne spolurozhodoval v diskusii o odškodnení Izraela, o vyrovnaní dlžôb a pre-

dovšetkým o poriadku súťaženia, ako aj o formulácii zákona proti prekážkam súťaženia (kartelový zákon) r. 1957. Freiburgské prípravné práce boli tu bezprostredne vliate do zákonných noriem. „Práca rokov 1943–44 nebola tým zbytočná, aj keď jej bolo odopreté verejné uznanie.“ (Blumenberg–Lampe 1973, s. 153.)

4 Záverečná úvaha

Naša správa o freiburgských kruhoch má tiež ukázať, že nemeckí profesori mali v Tretej ríši nielen alternatívu vyjadriť svoj odpor emigráciou, ale aj zostať v Nemecku, čo príliš často bolo vysvetľované ako súhlas s nacionálnym socializmom. Popri odsťahovaní sa uskutočňovali aj protirečenia v Nemecku. Pozoruhodné bolo aj množstvo nemeckých profesorov (a teológov), ktorí vytrvali do konca vojny v tretej ríši, prinajmenšom jeden bol od začiatku v r.1923 (Adolf Lampe), ďalší po Hitlerovom uchopení moci v r.1933 (C. v. Dietze, W. Eucken), poniektorí ešte neskôr proti nacionálnemu socializmu a viedli odpor. Ďalší profesori náuky o národnom hospodárstve ako Jens Jessen a Heinrich von Stackelberg preukazovali od začiatku sympatie s myšlienkami nacionálneho socializmu, boli aj členmi NSDAP a SS, odvrátili sa už v 30-tych rokoch, najneskôr po ríšskej noci pogromu alebo po začiatku vojny od nacionálneho socializmu a priklonili sa k odporu. Z kresťanského presvedčenia nechceli profesori a teológovia odstrániť nacionálno-socialistický režim vraždením, ale chceli prispieť k zvrhnutiu vlády. V tomto zmysle premysleli nové hospodárske a spoločenské usporiadanie na obdobie po nacionálnom socializme, to znamenalo na obdobie po prehratej vojne. To platilo ako velezrada. Títo odvážni muži museli predvídať nebezpečenstvo vypočúvania a zatknutia až po exekúciu pri odhalení ich pôsobenia — napriek tomu to robili, vytrpeli mučenie a jeden — Jens Jessen — 30. 11. 1944 zomrel. Adolf Lampe a C.von Dietze: „. . . mohli byť v krátkej fáze mocenského vákuua 25. 4. prepustení, počas záverečných bojov dostať sa s istotou do Berlína a 8. 5. 1945 opustiť hlavné mesto v smere Labe.“ (Ott 1994, s. 130.)